

DR. MISKOLCZINÉ
DR. JUHÁSZ BOGLÁRKA*

Gondolatok a tárgyalásról lemondás jogintézményéről

Az angolszász jogrendszerből ismert büntetőeljárás megoldások a XXI. században jelentős befolyást gyakorolnak Európa jogfejlődésére. Még akkor is, ha ez a tendencia az európai államok jogalkotói eljárásjogi hagyományokkal ellentétes szabályok kialakítására készíti.

A vádalku intézményének bemutatása alapján látható, hogy a vád és a védelem amerikai típusú meg egyezésének adaptálása a kontinentális jogrendszerhez tartozó országokban nehézségekbe ütközik, de talán nem lehetetlen. Mivel a hazai jogalkotó felismerte, hogy az angolszász hagyományokon nyugvó vádalku közvetlenül nem alkalmazható, az „eredeti jogintézménynek” csak némely – a magyar büntetőeljárás szabályokkal összeegyeztethető – elemét vette át. A büntetési alkuként is felfogható jogintézmény meghonosításának első lépése volt az opportunitás elvének legalább részleges érvényre juttatása.

Az eljárási szabályok kialakítását meglévő hagyományaink nagymértékben befolyásolták. Így például a kizárólag a terhelt beismerésére alapozott marasztaló ítélet idegennek bizonyult a kontinentális büntetőeljárás rendszertől, mert összeegyeztethetetlen az anyagi igazság feltárására irányuló eljárási céltől.¹ Ennek megfelelően ezt a külön eljárást is az általános szabályok szerint lefolytatott nyomozás előzi meg.

Míg az USA-ban a vádalku előkészítését a szerződéskötést előkészítő mozzanatok jellemzik, a német szabályok kidolgozásakor kifejezetten törekedtek arra, hogy a büntetőeljárás megállapodás ne eredményezzen az állam számára a terhelttel szemben fennálló kötelezettséget. A hazai jogalkotó a középutas megoldást választotta: az ügyész és a terhelt között írásbeli megállapodás jön létre, mely azonban a tárgyalásról lemondás

alján folytatott eljárás célján túl joghatás kiváltására nem alkalmas.²

Ha végig tekintünk a tárgyalásról lemondás tizenöt esztendő múltján, megállapíthatjuk, hogy az „átültetés” éppannyira nem zökkenőmentes, ahogyan azt a már bemutatott német vagy olasz jogfejlődés során tapasztalhattuk. Ez viszont arra sarkallhat bennünket, hogy a kezdeti nehézségek ellenére ne elvetni, hanem javítani szándékozunk a jogintézmény szabályain. A hibák kijavítása előtt fontosnak tartanám a tárgyalásról lemondás törvénybe iktatásának

pontos, a jogalkalmazók számára is egyértelmű és követendő céljának definiálását. A cél meghatározását követően számba kell venni a jelenlegi szabályok azon passzusait, amelyek elősegítik annak elérését, és azonosítani kell a cél elérését gátoló tényezőket is.

Problémának tartom, hogy már az elérendő cél meghatározása sem mentes a szakmai vitáktól, holott nagymértékben elősegítené a jogintézmény hatályosulását, ha sikerülne létrehozni a jogtudomány képviselőinek és a gyakorlati jogászok konszenzusát. A tárgyalásról lemondás intézményét a Farkas Ákos 2007-ben megjelent tankönyvében egyenesen a vádalkuhoz hasonlította, megjegyezve ugyanakkor, hogy a magyar szabályozás több ponton lényegesen eltér az amerikai mintától.³

Csák Zsolt a tárgyalásról lemondás fogalmának meghatározásakor az alábbiakat emelte ki: „Az eljárást az egyszerűsítő külön eljárások közé soroljuk, mivel alkalmazása esetén az ügyek sokkal egyszerűbb, illetve gyorsabb elintézését teszi lehetővé. (...) A tárgyalásról lemondás egyfajta kompromisszum, megállapodás a terhelt és a közvádoló között. Ennek során mindkét fél valamilyen mértékben lemond az őt megillető jogokról. (...) A magyar megoldás *lényegesen különbözik* a vádalkutól. A megegyezés tárgyát nem képezheti a tényállás, illetve a minősítés. Ennek meghatározása – a terhelt akaratától függetlenül – az ügyész joga. (...) Az alku tehát nem a vádról folyik, hanem enyhébb büntetés kiszabását eredményező eljárás megindításáról.”⁴

Herke Csongor véleménye szerint a tárgyalásról lemondás nemcsak az eljáró hatóság és a résztvevők számára kedvező a jelentős idő és anyagi ráfordítás megtakarítása miatt (perökonómia), hanem a kedvezőbb büntetési keretek folytán a terhelt számára is.⁵

² Be. 538. § (8) és (9) bekezdés.

³ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007, 418. o.

⁴ Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: *Büntető eljárásjog* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2006. 509–511. o.

⁵ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2008. 634. o.

* Legfőbb ügyész, Legfőbb Ügyészség Személyügyi, Továbbképzési és Igazgatási Főosztály

¹ Fantóly Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012. 164. o.

Az előbbi nézetekkel szemben a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírói Ügyek Főosztályának 2009. évi Összefoglaló Jelentése⁶ szerint a tárgyalásról lemondás „feladata, szerepe nem azonos az eljárás gyorsítását célzó bíróság elé állítás, illetőleg tárgyalás mellőzésével történő eljárás funkciójával. Éppen ezért nem kifogásolható, hogy az ilyen módon elintézett ügyek aránya az összes elintézett üggyhöz viszonyítva továbbra is változatlanul alacsony.”⁷ Tehát a gyakorlat – ügyészi oldalról nézve legalábbis – nem osztja az elmélet azon álláspontját, mely szerint a tárgyalásról lemondás a hatóságok lassan elviselhetetlen munkaterhének mérséklését szolgáló eszköz lehetne.

A tárgyalásról lemondás hatályos szabályai szerint e külön eljárás alkalmazására a bíró – német kartásától eltérően – semmilyen befolyással nem bír, az inkább olasz modellhez hasonlóan a terhelt és az ügyész szándékától függ. A kezdeményezés minden esetben a terhelt kezében van, akár beismerte a terhére rótt bűncselekményt már a nyomozás során, akár ezt csupán a vádirat részére történő kézbesítését követő tizenöt napon belül tett nyilatkozatában, illetve az azt követő ügyészi meghallgatás során teszi meg.⁸ A kezdeményezést leszámítva az eljárás további alakulásának sorsa az ügyésztől függ. Az ügyész a nyomozási iratok ismeretében dönt arról, hogy egyáltalán elfogadja-e a terhelt kezdeményezését, majd a terhelt meghallgatását követően „közli a terhelt által beismerett bűncselekmény leírását, a Btk. szerinti minősítését, továbbá azt, hogy milyen nemű, mértékű, tartalmú büntetést, illetve intézkedést vesz tudomásul.” A vádirat kézbesítését követően kezdeményezett tárgyalásról lemondás esetében ez értelemszerűen annyiban tér el az előbbi szabálytól, hogy az ügyész csupán a számára elfogadható jogkövetkezmény neméről, mértékéről és tartamáról „tájékoztatja” a terheltet.⁹ Mindéből látható, hogy a szó legszorosabb értelmében alkuról nincs szó. Legalábbis a törvény betűjét követő gyakorlat esetében sem a terhelt, sem a védője nincs igazán alku pozícióban.

E külön eljárás alkalmazásának gyakorisága tehát sok tekintetben az ügyészeknek múlik, akik az álláspontjukat a Be. és a rájuk nézve kötelező utasítások ismeretében alakítják ki. Ebből a szempontból ismét hivatkoznom kell a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírói Ügyek Főosztálya 2009. évi Összefoglaló jelentésére, mely rögzíti: tárgyalásról lemondásnak akkor van helye, ha a bíróság elé állítás, vagy a tárgyalás mellőzésének feltételei nem állnak fenn. Tehát az egyszerű ténybeli és jogi megítélésű, kiterjedt bizonyítást nem igénylő ügyek esetében nem a tárgyalásról lemondás a célszerű elintézési mód.

Az ügyészség álláspontja szerint a beismerő vallomás önmagában nem elegendő a terhelti kezdeményezés elfogadásához. A tárgyalásról lemondás 2012. ja-

nuár 1-jétől hatályos szabályai alapján – az Összefoglaló jelentéssel egybecsengően – az ügyész az ügy körülményeinek, így különösen a terhelt személye és az elkövetett bűncselekmény figyelembevételére alapján hozza meg a döntését.¹⁰ Mérlegelni kell, hogy a terhelt beismerő vallomása segíti-e az ügy felderítését. Együttműködő terhelt esetén azt is vizsgálni kell, hogy az ügy nyilvános ülésen történő elbírálása, enyhébb büntetés kiszabása esetén a büntetőeljárás célja teljesül-e?¹¹ Az ügyészségen kialakult gyakorlat szerint fokozott körültekintéssel kell eljárni a bűnismétlők ellen indított büntetőeljárások során, ilyen esetben csak akkor van helye a tárgyalásról lemondásra irányuló kezdeményezés elfogadásának, ha a beismerő vallomás jelentős vagy kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény felderítésének kizárólagos eszköze. Végül csak kivételesen kerülhet sor e jogintézmény alkalmazására a személy,¹² illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekmények, a közlekedési bűncselekmények, a közélet tisztasága,¹³ a közrend¹⁴ elleni bűncselekmények jellegére, súlyára figyelemmel. Összegezve: a Be. hatályos rendelkezéseinek és az ügyészség álláspontjának ismeretében a tárgyalásról lemondás szabályainak alkalmazása jelenleg egy szűkebb körre korlátozódik. Ennek három fő csoportját különböztethetjük meg:

A) A *terjedelmes, bizonyítási nehézségekkel járó* ügyek, melyek esetében a terhelt *személye* indokolja a kedvezményes elbírálás lehetőségét.

B) A bűncselekményt *bűnszervezetben* elkövető, azonban az ügyésszel illetve a nyomozó hatósággal *együttműködő* terhelt ellen folytatott büntetőeljárások.

C) Azok az ügyek, amikor a terhelt a beismerésen túl a *sértett felé jóvátételt teljesít* és a közvetítői eljárásra bármely okból nem került sor.

A kialakult gyakorlattal azonos nézetet képvisel Fantoly Zsanett is, aki szerint e jogintézmény nem válhat az ügyek általános elintézési formájává, a tárgyalásról „globálisan” nem, mindössze ritka, egyedi esetekben lehet lemondani.¹⁵

Mindezek alapján azt lehetne megállapítani, hogy az uralkodó álláspont szerint nem cél a tárgyalásról lemondás széles körű alkalmazása. Ezzel ellentmondani látszik az a tény, hogy a jogalkotó immár a bűncselekmény súlyára tekintet nélkül lehetőséget biztosít e külön eljárás alkalmazására. Főszabály szerint nincs helye tárgyalásról lemondásnak, ha a terhelt a bűncselekményt bűnszervezetben követte el. A főszabály alól azonban kivételt jelentenek azok a terhelték, akik a nyomozás során az ügy vagy más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva jelentős mértékben

¹⁰ Be. 536. § (1) bekezdés.

¹¹ CompLex Jogtár Kommentár a Be. 536. §-ához.

¹² Az új Btk. szerint pl. az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, az emberi szabadság elleni bűncselekmények, valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni egyes bűncselekmények tartoznak ebbe a körbe.

¹³ Az új Btk. szerint a korrupciós bűncselekmények tartoznak ebbe a körbe.

¹⁴ Az új Btk. szerint pl. a közbizalom elleni bűncselekmények tartoznak ebbe a körbe.

¹⁵ Fantoly Zsanett: *Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról? A büntető ítélet igazságtartalma.* (Szerk.: Erdei Árpád) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 152. o.

⁶ Összefoglaló jelentés a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárások törvényessége 2008. évi vizsgálatának utóvizsgálatáról.

⁷ <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2725.pdf>

⁸ Be. 538. § (1) bekezdés, Be. 540. § (1) bekezdés.

⁹ Be. 538. § (6) bekezdés és Be. 540. § (2) bekezdés.

együttműködtek az ügyéssel illetve a nyomozó hatósággal, de velük szemben a nyomozás megszüntetésére bármely okból nem került sor.¹⁶ A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény értelmében, amennyiben a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján arra merül fel adat, hogy a büntetőeljárás során jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazásának lehet helye, e külön eljárást nem lehet alkalmazni, így az ügyész arra nem tehet indítványt.¹⁷

A tárgyalásról lemondás alkalmazási körét illetően az ügyészség által „preferált” ügycsoportok első két kategóriájában – ha nem is kizárólagosan – de tipikusan fordulnak elő azok az esetek, amikor a terhelttel szemben halmazati büntetés kiszabásának van helye. Ahogy arra Pápai-Tarr Ágnes rávilágít, a Btk. 84. §-ának szabályai alapján azonban halmazati büntetés esetén nem jár jobban az, aki lemond a tárgyalás tartásának jogáról, mint aki nem. Hiába utal vissza ugyanis a büntetés kiszabását tárgyalásról lemondás esetén szabályozó Btk. 83. §-ának (1) bekezdése az enyhítő szakasz alkalmazására, a Btk. 82. §-ának (2) bekezdése csupán a taxatív felsorolt büntetési tételek alsó határát garantálja, a büntetési tétel felső határát nem. Amennyiben a Btk. a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a kiszabható legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel középértékével emelkedik, azonban nem érheti el a Btk. 83. §-ának (1) bekezdése alapján kiszabható büntetések együttes tartamát. A középértékkel történő emelés azonban éppen „kioltja” az enyhítő szakasz alkalmazásával előidézett kedvezményt.¹⁸

A tárgyalásról lemondás kapcsán dr. Kovács Tamás, korábbi legfőbb ügyész akként nyilatkozott, hogy az „az ügyészi munkaterhet számottevően megnöveli.”¹⁹ Jóllehet a terhelt kezdeményezésének elfogadása esetén az ügyész vádemelést megelőző munkája megnő, a nyilvános ülés indítványozása esetén ugyanakkor az ügyész is mentesül a tárgyalási kötelezettségek és az esetleges bizonyítási nehézségek terhe alól. A Be. 538. §-a és az 540. §-a szabályozza az ügyész teendőit a tárgyalásról lemondásra irányuló kezdeményezés esetén. A kezdeményezésről egyetértés esetén határozatot, ellenkező esetben értesítést kell készíteni. Nyilvánvaló, hogy az ügyésznek a megalapozott döntés meghozása előtt az iratokat részletesen tanulmányoznia kell, és tisztában kell lennie a vonatkozó jogszabályokkal. Kétségtelenül egyszerűbb „rutinszerűen” vádat emelni, mint egy olyan eljárási formát választani, melyben – gyakorlati kiforrotlansága miatt – több lehet a jogi buktató. A vádemeléshez képest a

valódi többletmunkát a terhelt meghallgatása,²⁰ valamint a meghallgatás előkészítése jelentik. A védővel nem rendelkező terhelt számára védőt kell kirendelni, és számára még a meghallgatás előtt iratismertetést kell tartani. A meghallgatás során a terhelttel közölt tájékoztatásokat, valamint a terhelt nyilatkozatát jegyzőkönyvezni kell, majd a terhelttel kötött megállapodást részletesen írásba kell foglalni. Mindezek után az ügyész formálisan nem mentesül a vádemelés technikai terhetől, hiszen az írásban rögzített megállapodással azonos tartalomban kötelese vádat emelni.

Az ügyésznek tehát a terhelti kezdeményezés elfogadása esetén a vádirat elkészítésén túl két további írásban teljesítendő feladata is van. Egyrészt határozatot kell hoznia arról, hogy a terhelt kezdeményezésével egyetért, másrészt a terhelttel írásba foglalt megállapodást kell kötnie.²¹ A határozat rendelkező részében nevesítenie kell azokat a bűncselekményeket, amelyekre nézve elfogadta a terhelt kezdeményezését, az indoklásban azonban elegendő rögzítenie a bűnösségre kiterjedő beismerő vallomást tévő terhelti kezdeményezés tényét. A megállapodásban minden büntetési nem és intézkedés tekintetében külön-külön rögzítenie kell azt a mértéket, illetve tartamot, amit a terhelt és az ügyész tudomásul vesz.²² Véleményem szerint egy jól kidolgozott eljárási és ügyviteli rendszerben az előbb felsoroltak teljesítése még mindig kevesebb időráfordítást igényel, mint egy hosszadalmas tárgyalás sorozatra történő folyamatos felkészülés.

Fontos tényező azonban a jogorvoslati jog korlátozása, amely megfontolásra készíti az ügyészséget is. A bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, minősítés, a vádirat keretei között meghatározott büntetés, illetve intézkedés neme – együttműködő terhelt esetén annak mértéke és tartama miatt ugyanis nincs helye fellebbezésnek.²³ Még akkor sem, ha a felettes ügyészség később azt állapítja meg, hogy az első fokon eljáró ügyész a bűncselekményt tévesen minősítette (BH 2011.98.). E körben jogértelmezési kérdést vet fel álláspontom szerint a Be. 542/A. §-ának (6) bekezdése. Ez alapján, ha vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak, a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja, mely végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. Az előbbi szakasz megfogalmazása alapján véleményem szerint a bíróságnak hivatalból kell észlelnie, ha a vádtól eltérő minősítés folytán a nyilvános ülés lefolytatása akadályba ütközik.

A bíró jelentős „vétójoggal” rendelkezik a külön eljárás lefolytatását illetően. Egyfelől a Be. 541. § (1) bekezdése alapján abban az esetben van helye nyilvános ülés kitűzésének, ha a bíróság a vádiratban megjelölt tényállással, minősítéssel és az ügyész által indítványozott büntetés, illetve intézkedés nemével, együttműködő terhelt esetén mértékével illetve tartamával egyetért. Tárgyalásra utalja azonban az ügyet, ha

¹⁶ Be. 535. § (1) bekezdés, Be. 537. §

¹⁷ 2001. évi CIV. törvény 25/C. §

¹⁸ Ennek levezetését lásd részletesen: Pápai-Tarr Ágnes: *Büntetéskiszabási anomáliák a tárgyalásról lemondás körül. Igazság, ideál és valóság*. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. (Szerk.: Elek Balázs, Hágner Tamás, Tóth Andrea Noémi) Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 299. o.

¹⁹ <http://www.parlament.hu/irom39/01498/adatok/fejzetek/08.pdf>

²⁰ Be. 538. § (6) bekezdés, Be. 540. § (2) bekezdés.

²¹ Be. 538. § (1) és (8) bekezdés, 540. § (1) bekezdés.

²² 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényesége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról 69. § (1) bekezdés.

²³ Be. 542/C. § (1) bekezdés.

- a vádlott és az ügyész megállapodásában foglaltakkal nem ért egyet,
- a vádlott a korábbi nyilatkozatától eltérően a bíróság előtt mégsem mond le a tárgyalásról,
- a vádlott nem ismeri el a bűnösségét a bíróság előtt,
- a vádlott a bíróság előtt a vallomástételt megtagadja,
- a vádlott kihallgatását követően úgy ítéli meg, hogy a vádlott beszámítási képessége, beismerésének önkéntessége vagy hitelt érdemlősége iránt észszerű kétely mutatkozik,
- a vádlott vallomása a nyomozás során, valamint az ügyész előtt tett vallomásától lényegesen eltér, végezetül,
- ha a vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak.²⁴

A jogalkotó a fenti esetek egyikében sem az „utalhatja” szót alkalmazta, így a bíró a tárgyalás tartásának indokoltsága kérdésében nem mérlegelhet. Ebből véleményem szerint az következik, hogy a felsorolt esetekben a külön eljárás törvényi feltételei hiányoznak, mely adott esetben a Be. 373. §-a (1) bekezdése IV. pontjának a) vagy b) alpontjaira alapított felülvizsgálatra adhat okot.

Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett azonban a Kúria még Legfelsőbb Bíróságként hozott Bvf. III. 510/2010, BH 2011.98 számú döntésében. (Meg kell jegyezni, hogy az elsőfokú bíróságnak az ítélet meghozatalakor a Be.-nek a 2009. augusztus 12-ig hatályos szabályait kellett alkalmaznia, ami – többek között – annyiban tér el a jelenleg hatályos szabályoktól, hogy a bíróság abban az esetben utalta tárgyalásra az ügyet, ha a vádtól eltérő *súlyosabb* minősítés látszott megállapíthatónak.) A Kúriai döntés indokolása szerint amennyiben az ügyész a vádemelést követően nem indítványozta, a bíróság pedig hivatalból nem utalta az ügyet tárgyalásra, a bíróság döntési jogköre a vádirattal egyezőséghez kötött. A vádirattól eltérés az ügyész és a terhelt közötti megegyezéstől eltérést jelentené, ami pedig ennek a külön eljárásnak a kiindulópontja. A tárgyalásról lemondás törvényi előfeltételei közé a mérlegelést nem igénylő, törvényben előírt feltételek tartoznak, ezért ilyen címen nem támadható az elsőfokú bíróság tárgyalásra utalás kérdésében való nemleges álláspontja.

A fellebbezési jog kölcsönös kizárása illetve korlátozása ugyanakkor olyan garanciális jellegű szabály, mely némileg kompenzálja a vádlott – tárgyalás hiányában – megcsorbított jogait, ezért álláspontom szerint ez a rendelkezés nem igényel változtatást.

A jogintézmény megítélése kapcsán azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy alkalmazási körének kiterjesztésével a bíróság munkaterhe számottevően csökkenne. Ezen álláspontjának adott hangot a Magyar Bírói Egyesület is, mely javaslatot tett közzé a büntetőeljárások gyorsításának tárgyában. A javaslat szerint „gyorsíthatja a büntetőeljárást az angolszász rendszerben ismert olyan típusú

vádlati nyilatkozat szerepének kiemelése, mint a beismerés.”²⁵ Az OBH elnöke – a német megoldáshoz hasonlóan – a bíróság szerepének megváltoztatása mellett foglalt állást. Handó Tünde e jogintézmény hatékonyabbá tételének lehetőségét abban látja, hogy a bíróságot fel kellene jogosítani a tárgyalásról lemondás hivatalból történő felajánlására.²⁶

A törvény a tárgyalásról lemondás eljárásban hozott határozat tartalmát illetően olyan speciális szabályokat tartalmaz, melyek alkalmasak a bírósági munka-terher csökkentésére.

Az ítélet indokolásának ugyanis elegendő a következőket magában foglalnia:²⁷

- utalást a vádra a vádirat szerinti jogi minősítéssel,
- a vádirati tényállás lényegét,
- a vádlott személyi körülményeire vonatkozóan megállapított tényeket,
- a vádlott korábbi büntetéseiire vonatkozó adatokat,
- a bíróság által megállapított tényállást,
- a büntetéskiszabási körülményeket,
- utalást a tárgyalásról lemondás tényére, valamint
- a jogszabályi hivatkozást.

A bírák számára a tárgyalásról lemondás szélesebb körű alkalmazása a jogorvoslati jog korlátozottsága miatt is kedvező. Részben azért, mert ezáltal csökkenne a másodfokú bíróság munkaterhe, az első fokon ítélkező bíróknak pedig kevésbé kellene tartaniuk az ítéletük hatályon kívül helyezésétől.

A hatályos szabályok szerint a bíróság szerepe e jogintézmény „népszerűsítésében” elenyésző. A bíró az eljárás során klasszikus, de korlátozott tartalmú ítélkező funkciót tölt be, és nincs eszköze arra, hogy elősegítse a tárgyalásról lemondás gyakoribb alkalmazását. Az eljárás kimenetele sok szempontból ebben a külön eljárásban is a bíró mérlegelésén alapul. A terhelt és az ügyész megállapodása, valamint a vádirat benyújtása után abban az esetben kerül sor nyilvános ülésre, ha a bíróság a vádiratban megjelölt tényállással, minősítéssel, az ügyész által indítványozott büntetés, illetve intézkedés nemével – együttműködő terhelttel szembeni vádemelés esetén – annak mértékével, illetve tartamával is egyetért.²⁸ Amennyiben tehát az előbbiekből bármelyikével nem ért egyet, az ügyet tárgyalásra utalja. A bíróság az ülésen nyilatkoztatja a vádlottat arról, lemond-e a tárgyalásról, és elismeri-e a bűnösségét, majd ezt követően kihallgatja a vád tárgyává tett cselekményről.²⁹ Fenyvesi Csaba szerint az eljárás „túl van biztosítva” azáltal, hogy a törvény alapján a vallomástételt megtagadó vádlott esetén a bíróságnak az ügyet tárgyalásra kell utalnia, így e külön eljárásnak nem csupán a tárgyalásról lemondás és a beismerés, hanem a kötelező vallomástétel is feltételét jelenti. Álláspontja szerint az „indokolatlan vallo-

²⁵ www.mabie.hu/node/322

²⁶ http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/birosagi_hirek/obhe_atirat_be_koncepciorol.pdf, 6. o.

²⁷ Be. 542/A. § (7) bekezdés.

²⁸ Be. 541. § (1) bekezdés.

²⁹ Be. 542. § (3) és (5) bekezdés.

²⁴ Be. 542. § (5) bekezdés, Be. 542/A. § (2) és (6) bekezdés.

mástételi kényszert” nem alapozza meg az eljárás specialitása.³⁰ Véleményem szerint azonban éppen a vádlott érdeke, hogy a kihallgatására sor kerüljön. A bíróság csak a kihallgatás útján győződhet meg a vádlott beszámítási képességéről, a beismerés önkéntességéről, illetve hitelt érdemlőségéről, fedezhet fel lényeges eltérést a vádlott nyomozás során, valamint az ügyész előtt tett vallomásai között, a bírói kihallgatás tehát garanciális szempontból nem mellőzhető. Végezetül a bíró kihallgatja a vádlottat a büntetés kiszabási körülményekre is. A büntetés szabály szerint a Btk. 82. §-ának (2) és (3) bekezdései, míg együttműködő terhelt esetén a Btk. 83. §-ának, illetve a 84. §-ának vagy az 1978. évi IV. törvény 85/A. §-ának, illetve 87/C. §-ának az alapulvételével kell kiszabni.³¹

Vizsgálódó kérdés továbbá, hogy a jelenlegi szabályok kellő motivációt jelentenek-e a vádlottak számára abban, hogy kezdeményezzék az ügyük nyilvános ülésen történő elbírálását. A 2013. július 1-jétől hatályos szabályok értelmében, a nem bünszervezeti keretek között bűnöző terhelt a beismerésért és a tárgyalásról lemondásért „cserébe” szabadságvesztés kiszabásakor csupán az enyhítő szakasz alkalmazásának lehetőségével számolhat, melyre a Btk. 82. §-ának (1) bekezdése alapján – a büntetés kiszabási elvekre figyelemmel – egyébként is lehetősége lenne. A módosítással a terhelt elesett attól a korábbi lehetőségtől, hogy egy garantált legnagyobb tartamú büntetési tétellel kalkulálva vegyen részt az eljárásban, a Btk. 82. § (2) és (3) bekezdése ugyanis csak a minimálisan kiszabható büntetést határozza meg a csökkentés mértékének garantálása nélkül. Tóth Mihály véleménye szerint ezzel a módosítással az ügyész alku-pozíciója erősebbé vált, a terheltt pedig minimálisra csökkent. A terhelteknek – a csekély számú, bünszervezetben ténykedő, együttműködő társaikat leszámítva – jelenleg nem áll érdekében lemondani a tárgyalásról, tárgyalás tartása esetén ugyanis akár felmentésben is bizakodhatnak.³²

Azonban olvasható olyan jogirodalmi álláspont is, mely szerint a legújabb szabályok alapján tényleges alku indulhat meg a felek között, hiszen a Be. 538. §-ának (8) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a felek megállapodása tartalmazza a terhelt által beismert bűncselekmény leírását (a tényállást) és a Btk. szerinti minősítését. Így a gyakorlat fogja kialakítani, hogy az ügyész mennyire hagy beleszólási jogot a védelemnek a tényállás alakításába. A tényállásról történő alku pedig a terhelt számára is valódi előnyt jelenthetne.³³ Elismerve, hogy ez a jogértelmezés elősegíthetné a jogintézmény népszerűbbé válását, a magam részéről nem értek egyet azzal, hogy a jogalkotó szándéka erre irányult volna. Így csak azok a terheltek élhetnének a tényállás „közös kialakításának” lehetőségével, akik még a nyomozás során tettek bűnösségükre is kiter-

jedő beismerő vallomást, ugyanis a vádirat kézbesítését követően beismerő vádlottak esetén az ügyész a Be. 540. §-ának (2) bekezdése alapján csak azt közli a terhelttel, milyen nemű, mértékű, tartalmú büntetést illetve intézkedést vesz tudomásul, hiszen a tényállás és a minősítés vonatkozásában már kifejtette álláspontját a vádiratban. A Be. 540. §-ának (3) bekezdése „indítványokkal kiegészített” vádiratként jelöli meg az ügyész által benyújtandó vádat, ami arra utal, hogy a terhelt számára kézbesített vádiratot mindössze a büntetésre, illetve intézkedésre, továbbá a nyilvános ülésen történő elbírálásra vonatkozó indítványokkal kell kiegészíteni. Ez pedig indokolatlan, a törvény egyéb rendelkezéseiből le nem vezethető előnyhöz juttatná azt a terheltet, aki lehetőséget kapna a tényállás közös kialakítására. Tóth Mihály is akként foglalt állást, hogy az egyezkedés nem a vádról folyik.³⁴ Fantoly Zsannett szerint „egyenesen a büntetőjog és a jogbiztonságba vetett bizalom kijátszásával lenne egyenértékű, ha legitimálnánk a „charge bargaining”-nek azt a megjelenési formáját, miszerint az egyezség enyhébb minősítést tartalmazó vádon is alapulhatna.”³⁵

Létezik ugyanakkor olyan szakirodalmi állásfoglalás, mely szerint a tárgyalásról lemondás a mediációval (közvetítői eljárással együtt) a megegyezésen alapuló eljárásokhoz tartozik. E nézetet képviselő jogászok szerint a magyar büntetőeljárás jog – tágabb értelemben vett – „vádalkuként” három jogintézményt szabályoz: a gyanúsítottal való együttműködést, a tárgyalásról lemondást és a Védelmi Program keretében kötött megállapodásokat. Konszenzuális elem a vád és a védelem megegyezése az ügy nyilvános eljárásán történő elbírálásában.³⁶

Álláspontom szerint jogalkotási hiba, ha egy jogintézmény alkalmazási körét a gyakorlatnak kell kimunkálnia. A törvényszövegben legalább céltételezés formájában kifejezésre kellene juttatni, hogy az adott eljárási szabály törvénybe iktatására miért került sor. E célkitűzés orientálhatná a jogalkalmazót abból a szempontból is, hogy az adekvát ügyek minél nagyobb számban nyerjenek elintézészt a speciális szabályok alapján. Továbbá a jogalkotó, és nem a jogalkalmazó feladata eldönteni, hogy a vád és a védelem megállapodása mire terjedhet ki. Ennek a kérdésnek az eldöntése ugyanis nélkülözhetetlen az egységes jogalkalmazás szempontjából.

A statisztikai adatok a jelenlegi rendelkezések diszfunkciójára utalnak. Az elmúlt években a vádemelésre alkalmas ügyek mindössze 0,3–0,4%-ában került sor tárgyalásról lemondásra. A 2012. évben ennél is rosszabb, 0,1%-os eredmény volt kimutatható, mely 2013-ban még ennek is a felére csökkent. A CompLex Jogtár Kommentárja szerint a szűk körű alkalmazás a formai kötöttségekre és a büntetési tételkeretek jelentős csökkenésére vezethető vissza.³⁷

³⁰ Fenyvesi Csaba: *A védőügyvéd*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest – Pécs, 2002. 350. o.

³¹ Be. 542/A. § (2) és (3) bekezdés, Be. 534. § (2) bekezdés és Be. 537. §

³² <http://www.mabie.hu/node/1021>

³³ Pápai-Tarr Agnes: *Büntetés kiszabási anomáliák a tárgyalásról lemondás körül*. 295. o.

³⁴ Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 543. o.

³⁵ Fantoly Zsannett: *Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról?* 149. o.

³⁶ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2012., 293–300. o.

³⁷ A CompLex Jogtár 1998. évi XIX. törvény 533. §-hoz írt magyarázata.

A Legfőbb Ügyész országgyűlési beszámolójának adatai alapján 2012-ben az előző évről fennmaradt 6934 ügyel együtt az ügyészség 119 278 ügyet vizsgált meg vádemelésre alkalmasság szempontjából. Ebből összesen 58 669 esetben került sor vádemelésre:

- 34 852 ügyben az ügyész vádirati formában emelt vádat (57,46%),
- 9 292 ügyben az ügyész bíróság elé állította a terheltet (15,32%),
- 16 429 esetben indítványozta az ügy tárgyalás mellőzésével történő elbírálását (27,09%), és
- 71 ügyben fogadta el a terhelt tárgyalásról lemondásra irányuló kezdeményezését, és tett indítványt az ügy nyilvános ülésen történő elbírálására (0,12%).³⁸

(Meg kell jegyezni, hogy a beszámoló adataitól eltérően ez összesen 60 644 vádemelést jelent. Az arányszámok az általam kiszámolt összes vádemelésen alapulnak, ellenkező esetben nem adják ki a 100%-ot.)

2013-ban az előző évről átkerült elintézetlen ügyekkel együtt 122 643 ügyet vizsgált meg vádemelésre alkalmasság szempontjából az ügyészség, melyből az ügyek 50,5%-ában, 61 970 ügyben emelt vádat:

- 34 756 ügyben vádirati formában (54,28%),
- 13 532 ügyben állította bíróság elé a terheltet (21,14%),
- 15 694 ügyben tett indítványt a tárgyalás mellőzésére (24,51%),
- 43 ügyben indítványozta az ügy nyilvános ülésen történő elbírálását (0,067%).³⁹

(A beszámoló adataitól eltérően ez összesen 64 025 vádemelést jelent. Az arányszámok az általam kiszámolt összes vádemelésen alapulnak, ellenkező esetben nem adják ki a 100%-ot.)

A statisztikai adatok szerint 2012-ben és 2013-ban a bíróság elé kerülő ügyek hozzávetőlegesen felében került sor valamelyik eljárást gyorsító külön eljárás alkalmazására, melynek jelentéktelen hányadát teszi ki a tárgyalásról lemondás.

A tárgyalásról lemondás szabályainak alkalmazására a Be. 538. § (1) bekezdése értelmében – bár az ügyész indítványára – a terhelt kezdeményezése alapján van helye, ezért véleményem szerint önmagában a büntetési tételkeret csökkenése nem kellene, hogy előidézzé e szabályok alkalmazásának gyér előfordulását. Jogalkalmazói tapasztalataim szerint a terheltnek nagyobb számban kezdeményezik ennek a külön eljárásnak a lefolytatását, mint ahány esetben az ügyész a kezdeményezést elfogadná, ami arra utal, hogy az ügyészség a jelenlegi szabályozási rendszerben nem érdekelt a speciális szabályok alkalmazásában.

A formai kötöttségek nagy száma elvben jelenthetné némi magyarázatot a tárgyalásról lemondás intézményének „eredménytelenségére,” álláspontom szerint azonban a hiba nem feltétlenül a formában keresendő. A Be. 538. § (4) bekezdése alapján – ha addig védő kirendelésére vagy meghatalmazására egyéb okból nem

került sor – a védői részvétel csupán akkortól válik kötelezővé az eljárásban, amikor az ügyész a terheltnek a tárgyalásról lemondásra irányuló kezdeményezését elfogadta. Jogi ismeretek hiányában a terheltnek általában nincsenek abban a helyzetben, hogy a tárgyalásról lemondás előnyét, következményeit felmérjék. Így véleményem szerint a védővel nem rendelkező terheltnek igen kis százaléka kezdeményezi ennek a külön eljárásnak a lefolytatását, ami tovább szűkíti a „potenciális” kezdeményezők táborát.

Álláspontom szerint a diszfunkció egyik fő oka, hogy tisztázatlan, mi a tárgyalásról lemondás intézményének célja. Amennyiben az eljárást gyorsító eszközök között kell számon tartani, a jelenlegi szabály célja és tartalma inkoherens egymással. A terheltnek nem feltétlenül áll érdekében az eljárás mielőbbi befejezése, hiszen az enyhítő körülményként figyelembe vett jelentős időmúlásra tekintettel a törvényi minimumhoz közeli büntetés kiszabására kerül sor. Úgy tűnik, a túlterhelt hatóságoknak (bíróság, ügyészség) inkább állna érdekében az eljárást gyorsító eszközök minél nagyobb számban történő igénybevétele, azonban a törvény minimális lehetőséget sem biztosít arra, hogy az ügyész „népszerűsítse” ezt a fajta elintézési módot. A bíróság szerepe – ellentétben például a német szabályokkal – teljes mértékben passzív. Sőt, az ügyészre vonatkozó eljárási szabályokat áttekintve megállapíthatjuk, hogy jelen pillanatban – éppen túlterheltsége okán – csak az az ügyész „érdekelt” a tárgyalásról lemondás szabályainak alkalmazásában, amelyek az ügyet a nyomozás elrendelésétől az ítélet meghozataláig „végig viszi,” és ezért a munkájának megszervezésében pergazdaságossági szempontokat is figyelembe vesz. Sajnálatos tény azonban, hogy az ügyészségek nagy része – különösen a fővárosban – nincs abban a helyzetben, hogy a munka megszervezésekor az iménti szempontokat figyelembe vegyék.

A tárgyalásról lemondás intenzívebb alkalmazását hosszabb távon talán elősegíti az a tény, hogy elvben korlátozás nélkül, tehát nem csupán a nyolc évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében alkalmazható. Mégsem tartom szerencsésnek a megszorítások nélküli jogi szabályozást, ebből a szempontból megfelelőbbnek vélem az olasz mintát, mely az egységes jogalkalmazás szempontjából is célravezetőbb megoldást kínál. Ezen túlmenően megfontolandónak tartom az ügyész, illetve bíró aktivitásának növelését az ilyen típusú eljárások szorgalmazását illetően.

Záró gondolatként a vonatkozó tárgyú szakirodalomban több szerző⁴⁰ által is körüljárt kérdés átgondolását is hasznosnak tartanám: ha még a főszabály szerint lefolytatott büntetőeljárás során megállapított anyagi igazság is relatív (nem is beszélve a végül kiszabásra kerülő büntetésről), valóban akkora csorba esne az igazságon, valóban olyan sokat veszítene-e az igazságszolgáltatás a tárgyalásról lemondás gyökeres újraszabályozásával? ■

³⁸ http://www.mklu.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2012.pdf, 27. o.

³⁹ http://mklu.hu/hnlp14/wp-content/uploads/farkasil/2013/11/ogy_beszamolo_2013.pdf, 20. o.

⁴⁰ Pápai-Tarr Ágnes: *Vádalku – az amerikai és a magyar valóság*. Jogelméleti Szemle. 2011/1. 16. o.